

je njeno oko upiralo v daljino, kakor bi hotela v upapolnem strahu pregledati in prezreti svojo bodočnost. Takrat ste ji gotovo vsi želeli najlepše bodočnosti, prihodnosti brez zapeljivih metuljev, brez črva v srcu in brez viharjev!«

Zapihal je močan veter. Zašumelo je rumeno listje — šum smrti zapadlega. Zažarel je večer, zažarel v krvavordeči zarji skalnatih velikanov. Zažarelo je zlatordeče in rjavo na deblih in ogoljenih vrhovih sadovnjaka. Tuintam po hišah je zatrepetala ter vzplamtela lučka v pozdrav hladni jesenski noči. Polagoma je nastala smrtna tišina. In v takih nočeh so se poslavljalje zadnje pozno - jesenske noči, pa prihajale prve kruto - mrzle zimske noči.

Fr. Zupančič.

Švedra.

I.

To-le, kar mi že dolgo leži na srcu, bom potožil samo tebi, ki vate zaupam, ker si edini in resnični moj prijatelj. Kdo drug bi me zaraditega zasmehoval; ti, tudi sam trpin, me boš pa razumel.

Vse dni svoje mladosti sem neizrečeno veliko trpel. Kjerkoli sem se prikazal, vse me je zaničevalo in se norčevalo iz mene. Kadar sem stopil v šolo, so vsi učenci naenkrat zabučali in me krohotaje obsuli: »Raca na vodi se je prizibalal!... Prostor, prostor!... Pozdravljena nam bodi, raca na vodi!« Ta me je potegnil za ušesa: »Kako mu vise uhlji v stran, kakor onim zajcem debele pasme — ali ga vidite? In kako miga ž njimi, kakor osel, če ga podražiš — he, he!« Drugi me je krcnil s prstom po nosu: »Joj, joj, pa kakšen nos imaš, tako grdo potlačen kakor izhojena copata!... Fej te bodi!« Tretji zopet me je oplazil s pestjo po glavi: »Ampak glava, glava, ta njegov častitljiv kic, v katerem ima nekaj prazne slame, pa nič možgan, — ta mu dela vso čast! Na štiri vogle jo ima skupaj zbito, kakor slab zaboj!« In četrti me je lopnil po hrbtu: »Občudujte njegovo grbo, slavnega gospoda! Kakor bi nesel v mlin deset vreč, tako sključeno se drži. . . Prazna slama v glavi ga tišči tako močno navzdol — ha — ha — ha!« Peti pa: »Kaj grba! Njegove dolge, koščene roke, te si oglejte! Od včeraj do danes so mu spet zrastle za en decimeter naprej. Bežimo, da se nas ne bo ovil ž njimi, kakor bršljan drevesa!« — Da bi bili zbežali! Pa niso! Komaj da sem se preril do svojega mesta in položil knjige na klop. Vse drugo dozda je bil le nekak uvod. Zdaj pa se je pričelo prvo dejanje te, za vse druge šaloigre, a zame žaloigre. Od tu, od tam, od zgoraj, od spodaj, od desne in od leve strani ter še od kdovediodkod so bliskoma sunile nepovabljene roke v moje knjige, da so se kakor jata splašenih golobov dvignile s klopi pred menoj ter sfrčale na vse strani šolske sobe. Nastal je nov grohot.

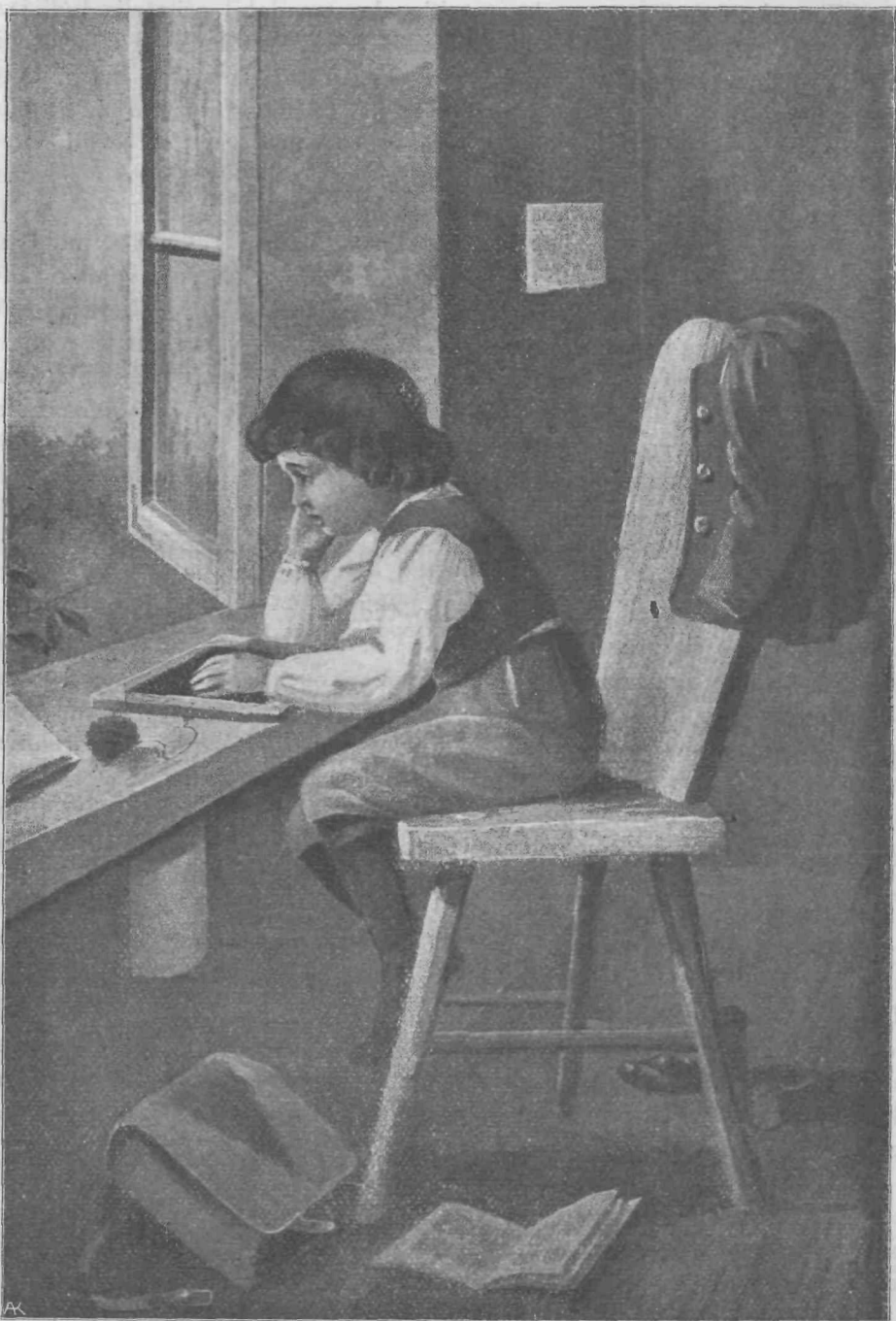
Komur pa je kakšna knjiga slučajno priletela na glavo, se je znosil nad menoj. Bili so me s pestmi po životu, po prsih in po obrazu, kamor je kdo mogel, ter me vlačili za lase: »Le po njem, le po njem! To je puntar, da mu ga ni para. Svoje knjige meče po naših glavah, namesto da bi jih navezal okrog svojega kica, da bi se tiste njegove slame v lobanji prijel kakšen dober nauk!« S solzami v očeh sem hodil med klopmi in iskal svoje knjige. »Za sveto božje ime, nikar me ne tepite, lepo vas prosim!« sem jih rotil. S tem sem pa le še prilil olja na ogenj. Novi udarci so padali po mojem hrbtu: »Ali ste ga slišali? Knjige nam meče v glave, zdaj se dela pa še nedolžnega. Le lop po njem, kdor čuti moč v rokah in ga srbi koža!« In zaječal sem pod ploho udarcev.

Tako se je godilo dan za dnem, leto za letom. Navadil sem se sčasoma tega trpljenja, četudi mi je bilo mučno in težko pri srcu. Sošolcem že nisem nič več zameril, če so me topli; za priimke in za psovke, s katerimi so me obkladali, sem se komaj še zmenil. »Kakšen pa si vendar! Ti nisi za med ljudi, pa je!« mi je rekel vsakdo. »Smešen si, silno smešen. Samo da te kdo le enkrat vidi, pa te mora črtiti!«

Prihajal sem bolj v leta in s strahom opazal, kako raste razdalja med menoj in mojimi sošolci! Pa ne samo med sošolci! Sploh med vsemi ljudmi, med vsem svetom. Če je bila kje gruča tovarišev in sem se jim hotel pridružiti še jaz, so pljunili predme in se zagrohotali: »Stran se poberi od tod, saj te nihče ni klical! Kdo pa naj se pogovarja s takim nestvorom? ... Hočeš, da bi dobil spet kamen v butico?!« Kaj sem hotel! Moral sem proč, kajti ran sem imel že itak dovolj na glavi in po vsem životu.

Videl sem, kako je imel vsakdo prijatelja. Prav vsakdo. Kako so se izprehajali, po dva in dva skupaj, v prisrčnem razgovoru, nagibaje glavo drug k drugemu in stiskaje si roke! Jaz pa sem sam samcat hodil povsod, s solznimi očmi, in sanjal o prijatelju kakor drugi morda o zlatih gradovih. Da bi bil imel prijatelja, ej! Tako hudo mi je bilo samemu, brate, tako nepopisno hudo ... Mnogokrat sem se skril kje v goščo in dolgo časa jokal. Oh, zavržen sem bil od ljudi, zavržen od vseh; bil sem samo zato tukaj, da so me topli in se norčevali iz mene; da sem pa tudi jaz človek, na to so pa pozabili.

Nakopičeno trpljenje me je bilo naposled že takorekoč zasušilo. Misel, da zaslužim zaničevanje vseh, ta misel, ki so mi jo vtepali drugi v glavo, mi je bila sicer strašna, a navsezadnje se ji nisem nič več upiral ter sem se vdal kakor jagnje, ki ga peljejo v mesnico. Nikdar se nisem smejal, kajti tudi moj smeh ni bil nikomur po volji. Nobene privlačnosti ni imel več svet zame. Tih, s pobešeno glavo, sem se plazil kakor senca po samotnih ulicah, samo da sem se lažje ogibal ljudi. Kadar mi je bilo le mogoče, sem se izmuznil iz mestnega zidovja, krenil v bližnji gozd in se jokal v njegovih mračnih sencah. Samo v gozdu sem se počutil varnega pred zaničljivimi pogledi ljudi, ki so stiskali glave in se ozirali za menoj, če me je zanesel slučaj po kakšni bolj šumni mestni ulici.

Učenje in igrāča,

II.

Tisto leto se je pa vendar zgodilo, da sem dobil prijatelja tudi jaz. To se pravi: ko sem se vračal nekoč pod večer iz gozda, se mi je pridružil sošolec-novinec na naši gimnaziji ter me vprašal, čemu se držim tako pusto. Potem sva se pa marsikaj pogovorila, in deček — ime mu je bilo Nace, kako se je pisal, sem pa že pozabil, to pa še vem, da je bil doma nekje s Koroškega — me je spremil do mojega stanovanja ter me prosil, naj mu posodim šest desetic, da si kupi cigarete.

Poslej me je Nace večkrat tudi obiskal in me povabil s seboj na izprehod. Nihče bi ne mogel popisati, kakšno veselje me je navdajalo take čase. Oj, tudi jaz sem imel zdaj prijatelja, kakor drugi ljudje, tudi jaz sem hodil zdaj skupaj s prijateljem! Jesen je bila, kostanji v širokem drevoredu za mestom so šumeli v močnem vetru, po tleh je ležalo vse polno narumenelega listja — Nace in jaz pa sva se počasi šetala in se razgovarjala, kakor da se poznava kdovei koliko let. Nace mi je pripovedoval, kako lepe konje imajo doma, jaz pa njemu o grlici, ki sem jo bil nekoč ujel in me je čakala doma v kletki. Bili so to lepi časi! Nič več se mi ni bilo treba skrivati po gozdu; torej le nisem bil tako zavržen in zapuščen, kakor sem si bil mislil.

Prišle so božične počitnice, a so tudi jako hitro minile. Zavit v havelok, z velikim kovčegom v roki, sem se vračal v mesto. Ej da, ta moj debeli, rumeno barvani kovčeg, s kakšnim veseljem sem ga nesel tistikrat od kolodvora po ozki, zasneženi in umazani ulici do svojega stanovanja. Takoj, ko sem bil na stanovanju, sem kovčeg odprl; dve potici, ena orehova, druga rozinova, sta bili notri; razentega pa še mnogo mesenih klobas, kos domačega ajdovega kruha, da me je spominjal v mestu na dom, potem pa še velik kup suhih hrušek in jabolčnih krljev, ki sem jih ondanj posebno čislal. Namenil sem se bil, da podarim eno potico Nacetu, in komaj sem čakal, da se snidem z njim.

Še tisti dan sva se srečala. Nace je bil ogrnjen v novo sivo pelerino in vrtel v roki srebrnookovano palico. Zazdelo se mi je na prvi pogled, kakor da se je tekom počitnic popolnoma izpremenil, tako gosposki je bil, in svetla rdečica je bila razlita po njegovih sicer bledih in upalih licih. In nisem se bil zmotil. Nace se je bil res izpremenil: namesto da bi mi bil stisnil desnico, ki sem mu jo prožil v pozdrav, je pa posegel urno v žep in potegnil iz njega denarnico.

»Jaz sem ti dolžan šestdeset krajcarjev. Ta dolg hočem poravnati zdaj, ko imam še denarnico nabasano. Na, tu imaš, kar si mi bil posodil. Saj vem, samo zaraditega si me iskal po mestu, že na nosu se ti pozna!« mi je rekel z rezkim, odurnim glasom, ne da bi mi bil odzdravil.

»Oh, Nace, kdo govori vendar o tem? ...«

Na tiste desetic, ki sem mu jih bil nekoč posodil, sem bil res že skoro pozabil. Zato me je neprijetno dirnilo, ko je govoril Nace tako brezobzirno z menoj. Vendar sem nadaljeval prijazno:

»Greš z menoj, Nace? ... Lepo rozinovo potico sem prinesel od doma zate.«

Nace si je prižgal cigareto, nato pa se je zasukal kakor vrtavka pred menoj in mi rekel:

»Nikamor ne grem, s teboj že ne! In ničesar nočem imeti od tebe, da veš! Samo da sem se tistega tvojega dolga iznebil, hvala Bogu. Potico pa ohrani zase in jo sam snej, jaz je ne maram! Manjka se meni potic! ... Sploh pa — kaj sem že hotel reči? S teboj sem zdaj opravil, s teboj ne maram nič več občeovati — ti — ti — švedra! Hodil sem do zdaj skupaj s teboj, pa ne bom več, da bi se drugi še iz mene norčevali. Če hočeš videti sam, kakšna grda švedra si, tam-le se poglej, v tistem širokem, svetlem oknu. Sicer pa z Bogom, že tako sem se preveč zamudil s teboj.«

Če bi bil izlil kdo name čeber gnojnice, pa bi mi ne bilo tako hudo, kakor mi je bilo ob tej psovki. Zagomazelo mi je po vsem životu. Noge so se mi pošibile, in oči so mi postale vlažne. Švedra! Z vsemi mogočimi primki so me bili že obsipali, toda tako ogabnega, tako ostudnega se ni bil do zdaj še nihče poslužil. Zavedel sem se zdaj jasno, da sem v resnici žalostna pokveka, izrodek, izpostavljen zasmehovanju vseh ljudi. A da se je Nace drznil mi zabrusiti kaj takega v obraz, on, Nace, ki sem ga bil tako ljubil! Torej je bilo vse skupaj le sama prevara, laž! Zaradi tistih borih šest desetic, ki sem mu jih bil posodil, se mi je bil pokazal prijaznega ter hlinil prijateljstvo do mene, in zdaj, ko me ni več potreboval, je obrnil na tak način hrbet proč od mene. Oh, kako me je to bolelo in peklo! ... Bil sem torej le res popolnoma zavržen in zapuščen od vseh...

S tresočima nogama sem se vrnil na stanovanje. Tam sem sedel za mizo, skril obraz v dlani in se bridko razjokal.

Meni samemu so se oči orosile, ko se je bil moj rajniki, nepozabni prijatelj tako odkritosrčno izpovedal pred menoj. In od tistega časa sem ga še bolj ljubil in čislal. Velik trpin je bil; a ne trpin v navadnem pomenu besede. Več! Bil je mučenik, mučenik vse svoje žive dni. Smrt se ga je bila naposled usmilila in ga rešila vsega trpljenja. **Cvetinomiški.**

Mohorčevi.

Siromaki so bili Mohorčevi. Imeli niso drugega kot revno hišico v klancu koncem vasi, pred hišo pa majhen košček zemlje, ki so ga uporabljali za vrt. Vsako pomlad so z največjo skrbnostjo obdelali ta košček zemlje in nasejali nanj najpotrebnejše zelenjave.

Pred hišo je rastla tudi stara, mogočna jablana. Drevo je bilo prava sreča za Mohorčeve. Rodilo je vsako leto toliko, da so se šibile veje, in ob jutrih so bili Mohorčevi otroci vsi srečni, ker so nabrali po tleh cele